

Міністерство освіти і науки України
Національний університет водного господарства та
природокористування

Навчально-науковий інститут агроекології та землеустрою
Кафедра водних біоресурсів

05-03-169М

КОНСПЕКТ ЛЕКЦІЙ

з навчальної дисципліни

**«Світове рибне господарство. Охорона та відтворення
гідробіоресурсів»**

для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня
за освітньо-професійною програмою «Охорона,
відтворення та раціональне використання
гідробіоресурсів» спеціальності 207 «Водні біоресурси та
аквакультура» денної та заочної форм навчання

Рекомендовано
науково-методичною радою
з якості ННІАЗ
Протокол №4 від 22.10.2024 р.

Рівне – 2024

Конспект лекцій з навчальної дисципліни «Світове рибне господарство. Охорона та відтворення гідробіоресурсів» для здобувачів вищої освіти другого (магістерського) рівня за освітньо-професійною програмою «Охорона, відтворення та раціональне використання гідробіоресурсів» спеціальності 207 «Водні біоресурси та аквакультура» денної та заочної форми навчання. [Електронне видання] / Полтавченко Т. В., Прищепа А. М. – Рівне : НУВГП, 2024. – 44 с.

Укладачі: Полтавченко Т. В. к.вет.н., доцент кафедри водних біоресурсів;
Прищепа А. М. д.с.-г.н., професор, професор кафедри екології, ТЗНСта ЛГ.

Відповідальний за випуск: Полтавченко Т. В., к.вет.н., доцент, завідувачка кафедри водних біоресурсів.

Керівник групи забезпечення

Сондак В. В.

AFISHE «Development of Aquaculture and Fisheries Education for Green Deal in Armenia and Ukraine: from Education to Ecology» <https://www.afishe.eu/>

Матеріали опубліковані як частина проекту ЄС, який фінансується за підтримки Європейської комісії. Ця публікація відображає погляди авторів і Європейська комісія не може нести відповідальності за використання будь-якої інформації, що тут міститься.

© Т. В. Полтавченко,
А. М. Прищепа, 2024
© НУВГП, 2024

Зміст

Тема 1. Вступ до дисципліни. Світова аквакультура – як глобальна система вирощування гідробіонтів.	4
Тема 2. Світове рибальство і аквакультура сучасний стан і перспективи, аналіз і тенденції. Перспективи вилову і виробництва продукції аквакультури в Україні.	13
Тема 3. Сучасна структура світового рибальства.	16
Тема 4. Проблеми розвитку світового рибальства на сучасному етапі.	20
Тема 5. Аквакультура країн Південної та Північної Америки, Азії, Європи, Австралії та Нової Зеландії	28
Тема 6. Сучасна структура та регіональні особливості функціонування світового рибальства. Стан і структура риболовного флоту України і світу.	30
Тема 7. Ринок рибних товарів (європейський, північно - американський, азіатський). Світовий експорт-імпорт рибопродукції,	36
Тема 8. Структура та регіональні особливості світового ринку рибних товарів та споживання рибних продуктів у різних країнах світу.	40
Рекомендована література	44

Тема 1. Вступ до дисципліни. Світова аквакультура – як глобальна система вирощування гідробіонтів.

План.

1. Риба і морепродукти як предмети господарського інтересу людини.
2. Сучасний стан і тенденції розвитку світового рибальства.
3. Аквакультура.
4. Стан і тенденції розвитку аквакультури.

Рибальство можна розглядати як один із видів природокористування, що включає вилов риби та інших морепродуктів (морських тварин, безхребетних, водоростей). Можливо, варто поділити його на власне рибальство та морський промисел. Існують три основні типи рибальства: промислове, аматорське та спортивне, де основне значення, звичайно, належить промислового. Риба і продукти з неї є важливим компонентом збалансованого харчування, забезпечуючи близько 25% білка тваринного походження. Понад 70% світового вилову йде на споживання людьми, решта використовується для виробництва рибного борошна, кормів, риб'ячого жиру та у фармацевтиці.

Масштаби світового рибальства можна оцінити за наступними даними: у цій галузі зайняті 130-140 мільйонів осіб, а щорічний дохід від неї на початку 2000-х років складав близько 60 мільярдів доларів. Світовий риболовецький флот налічує приблизно 2,0 мільйона суден.

Рибальство – один із найдавніших видів діяльності людства. Відомо, що вже за часів Стародавнього Риму жителі Атлантичного узбережжя Європи та Середземномор'я активно займалися рибним промислом, а російські мореплавці вирушали на вилов у Біле море та до берегів Гренландії ще в X-XI століттях. Однак лише наприкінці XIX — на початку XX століття, з переходом риболовного флоту від вітрильних до парових суден, з'явилося промислове рибальство, яке спочатку охопило Північну Атлантику та Каспійське море. Після Першої світової війни рибальство почало розвиватися швидкими темпами, а використання

більших та краще оснащених суден сприяло не лише збільшенню уловів, а й освоєнню нових риболовних зон. Ця тенденція значно посилилася після Другої світової війни, коли поряд із прибережним рибальством все більшу роль почав відігравати експедиційний вилов біля берегів інших країн або у відкритому океані.

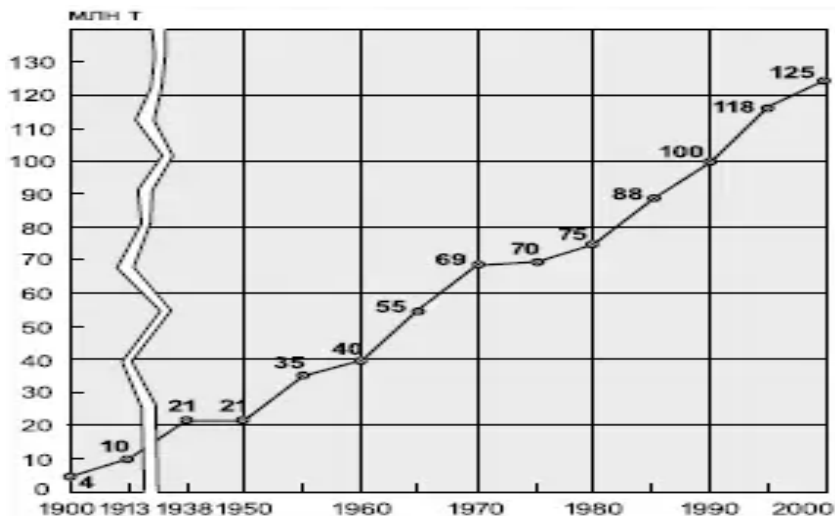

Рис.1. Динаміка світового рибальства, видобутку морепродуктів ХХ ст.

Розвиток світового рибальства у ХХ столітті не був рівномірним. На рисунку 1 видно, що довоєнні обсяги вилову були відновлені вже до 1950 року, після чого протягом наступних 20 років спостерігався стрімкий підйом: у 1955–1975 роках вилови збільшилися в 3,5 рази зі середньорічним приростом у 2,8 млн тонн. Цей період іноді називають «золотим століттям» рибальства, що можна пояснити кількома факторами — модернізацією траулерного флоту, переходом від прибережного рибальства до далекого експедиційного, а також тим, що біоресурси океанів, особливо Атлантичного, встигли природним шляхом відновитися під час Другої світової війни. Однак уже в 1970-х роках надмірний вилов призвів до значного уповільнення зростання галузі,

відновлення якої надалі проходило зі значними труднощами та деякою втратою якості.

Під поняттям «якість» у даному контексті маються на увазі зміни в складі світового улову, де близько 85% припадає на рибу, 15% — на безхребетних, і ще 6% на морських ссавців, інші водні тварини та рослини. У період «золотого століття» основну частку улову забезпечували 10 найбільш цінних сімейств риб, таких як оселедцеві, тріскові, ставридові, скумбрієві, анчоусові тощо. Однак через значний перелов і виснаження саме цих найбільш цінних біоресурсів їх частка різко зменшилася, а в загальному улові стали переважати види риб з нижчими харчовими якість, наприклад, мойва, минтай, макрель, хек. Крім того, співвідношення між морським і прісноводним рибальством також дещо змінилося: частка прісноводного рибальства зросла до 15% на початку 2000-х років.

Таблиця 1.

Розподіл світового улову риби і видобуток морепродуктів по
Океанії

Роки	Частка в світовому вилові риби та морепродуктів, %		
	Атлантичний океан	Тихий океан	Індійський океан
1938	49	45	6
1950	58	34	6
1960	44	51	5
1970	39	57	4
1980	39	54	6
1990	37	67	6
2005	25	66	9

Всі ці структурні зміни супроводжувалися і супроводжуються значними зрушеннями в географії світового морського рибальства. Простежити їх можна на кількох рівнях.

Усі ці структурні зміни супроводжуються і значними зрушеннями в географії світового морського рибальства, які можна простежити на кількох рівнях.

По-перше, відбувається перерозподіл між рибальством у шельфових і глибоководних районах Світового океану (рис. 2). Останнім часом частка глибоководних районів трохи зросла, але залишається невеликою (10,0%), тоді як у межах континентального шельфу виловлюють 90,0% риби та морепродуктів.

По-друге, змінюється співвідношення вилову в трьох основних зонах океану — північній (на північ від 30° пн.ш.), тропічній та південній (на південь від 30° пд.ш.). У 1948 році північна зона забезпечувала 85,0% світового улову, тропічна — 13,0%, а південна — 2%. Сьогодні це співвідношення становить приблизно 52:30:18, що свідчить про явний зсув у напрямку від півночі до півдня.

По-третє, відбувається перерозподіл уловів між океанами, що видно з таблиці. Атлантичний океан, який довгий час був основним для рибальства, поступився першістю Тихому океану, що ілюструє зростання значення Тихоокеанського басейну.

По-четверте, змінюється співвідношення між основними районами рибальства в кожному з океанів, як показано на малюнку 1. Подібно до суші, у Світовому океані є біологічно високопродуктивні та малопродуктивні акваторії. Перші розташовані там, де найбільш активно протікають процеси фотосинтезу та утворюються скупчення біомаси — їжі для нектону. Важливими факторами при цьому є географічне розташування, глибини, рух водних мас, іхтіофауна і характер її живлення.

В Атлантичному океані здавна відомі два основні рибальські райони: Північно-Східний біля берегів Європи і Північно-Західний біля узбережжя Америки.

На початку 1960-х років Північно-Східний район забезпечував третину світового вилову риби, але через надмірний вилов і «конкуренцію» з нафтовою промисловістю видобуток тут різко знизився. Так, Північне море, колись багате на рибу, зараз забезпечує лише 1,5% світового улову. У Північно-Західному районі, де вилов ведуть США і Канада, обсяги також зменшилися.

У Тихому океані виділяються три основні рибальські райони. Найбільший — Північно-Західний, біля берегів Азії, де промисел

ведуть Росія, Японія, Китай, Південна Корея і КНДР. Він є не лише найбільшим у Тихому океані, а й у світі, як за обсягом вилову риби, так і за видобутком моллюсків, ракоподібних і водоростей. Північно-Східний район біля узбережжя Північної Америки подібний за структурою уловів, але поступається за обсягами. Ще один важливий рибальський район — Південно-Східний, розташований біля берегів Перу і Чилі, де основним об'єктом промислу є перуанський анчоус.

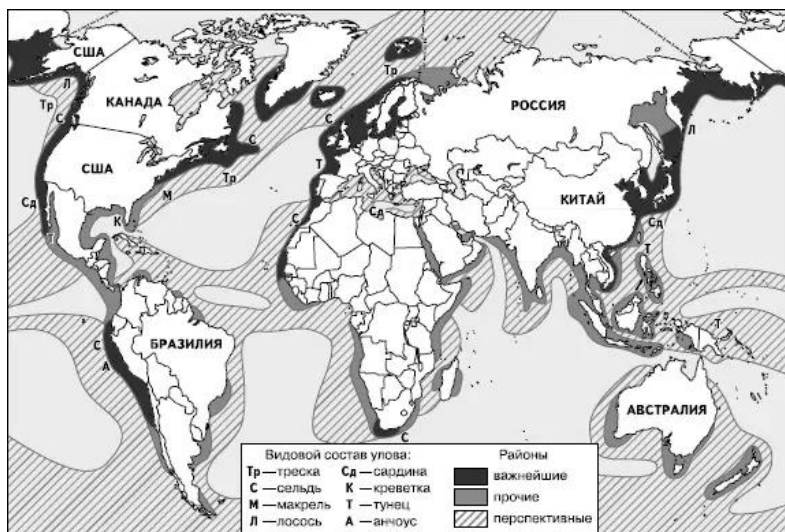

Рис. 2. Світове рибальство

Це п'ять основних риболовних районів світу. Крім них, існує ще кілька менш значних зон, які також зазнали виснаження з часом. Так, у рибних районах Північної Атлантики знизилися запаси оселедця і тріски, біля берегів Північної Америки — каліфорнійської сардини, біля узбережжя Перу і Чилі — перуанського анчоуса, у східній Центральній Атлантиці — головоногих (восьминогів, кальмарів), а в районі Алеутських островів — аляскинського королівського краба. Виснаження торкнулося і естуаріїв,

таких як затока Чесапік у США, відома як «білкова фабрика». Усе це призвело до зниження уловів у 1970-х роках.

Істотні зміни відбулися в списку провідних риболовних країн. Щоб оцінити ці зміни, достатньо порівняти десятку лідерів середини 1950-х років (Японія, США, СРСР, Китай, Норвегія, Великобританія, Індія, Канада, ФРН, Данія) із сучасним складом, представленим у таблиці 2.

Таблиця 2.

Перші країни за розміром вилову риби і видобутком морепродуктів у 2004 р.

Країна	Загальний вилов, млн.т.	В тому числі морський вилов, млн.т.
Китай	48,90	20,0
Перу	9,60	8,60
Індія	6,20	4,30
Чілі	5,60	5,5
США	5,60	4,90
Японія	5,20	4,40
Норвегія	3,20	2,10

Із попереднього складу першої десятки риболовних країн залишилося шість: Японія, США, Росія, Китай, Індія та Норвегія, хоча їх позиції змінилися. Наприклад, Китай з початку 1990-х років став лідером, причому основну частину його уловів становить прісноводна риба, що досить рідко зустрічається у світових рейтингах. Серед чотирьох нових країн у першій десятці — лише країни, що розвиваються, з Азії та Латинської Америки, які також домінують у другій десятці. За деякими оцінками, зараз на країни, що розвиваються, припадає вже 70% світового улову.

Цікаво, що перша десятка за виловом риби на душу населення виглядає інакше: лідирують Фарерські острови (5560 кг), Ісландія (4500 кг), Гренландія (2065 кг), Фолклендські острови (780 кг), Норвегія (700 кг), Чилі (460 кг), Кірібаті (390 кг), Мальдіви (385 кг), Перу (370 кг) і Данія (345 кг).

За останні десятиліття обсяги світової торгівлі рибопродуктами значно зросли. На початку 1990-х на світовий ринок постачалося близько 40% загального вилову, причому розвинені країни забезпечували половину експорту і 90% імпорту морепродуктів.

Щодо перспектив збільшення світового улову, більшість прогнозів обмежені: хоча оцінки потенційного вилову варіюються від 70 до 200 млн тонн, фахівці вважають оптимальним рівнем 110-120 млн тонн, який уже досягнуто. У Росії вилов риби в 1990-х спершу суттєво скоротився, але згодом стабілізувався на рівні 3-4 млн тонн. За виробництвом риби на душу населення (20 кг) Росія перевищує середньосвітовий рівень (16 кг). Основними рибальськими районами залишаються моря Далекого Сходу, а також річки і озера.

Через обмежену здатність біоресурсів Світового океану до самовідновлення необхідно шукати нові підходи до забезпечення рибної продукції, і ключовим тут є розвиток аквакультури. Аквакультура передбачає вирощування риб, молюсків, ракоподібних, водоростей у контрольованих умовах для економічних та іноді естетичних цілей (як акваріумні риби чи штучні перли). Іншими словами, це цілеспрямоване розведення морських організмів через перенесення, акліматизацію, створення підводних «ферм» і «плантацій». Аквакультура є міждисциплінарною сферою, що поєднує біологічні, економічні та інженерні науки, і розташовується на межі між привласнюючим господарством (збиральництвом, мисливством) та агровиробництвом.

Існують три основні типи аквакультури: екстенсивна, коли водні організми утримуються при низькій щільності та харчуються природними кормами; напівінтенсивна, де забезпечується вища щільність з додатковою підгодівлею та використанням добрив; і інтенсивна, що передбачає найвищу щільність і виключно штучні корми. При розрахунках встановлено, що в умовах найінтенсивнішого господарювання аквакультура може забезпечити врожайність

на рівні 200-250 т/га, що значно перевищує показники тваринництва.

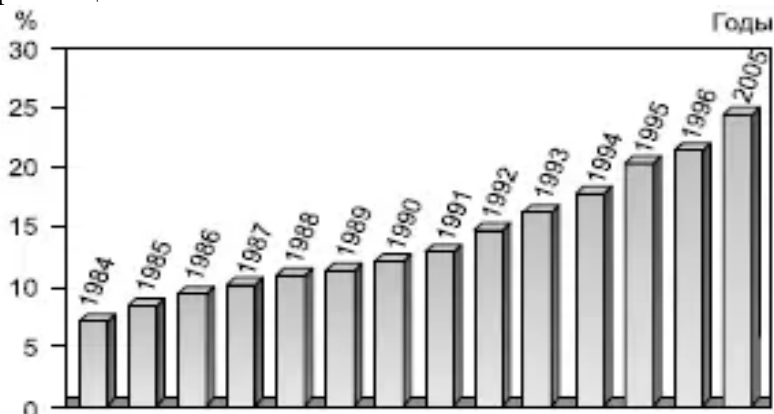

Рис. 3. Частка аквакультури у виробництві риби, молюсків і ракоподібних, %

Аквакультура почала активно розвиватися у другій половині ХХ століття. Якщо в 1975 році світовий обсяг продукції аквакультури становив 5 млн тонн, то до 2005 року він зріс до 45 млн тонн, збільшившись у 9 разів. Наприкінці 1990-х років аквакультура забезпечувала вже чверть світового виробництва морепродуктів (рис. 3), а її частка за вартістю була ще більшою. Приблизно половину продукції аквакультури становить риба, чверть — водорості, п'яту частину — молюски, а решта припадає на ракоподібних. Аквакультурою займаються в 142 країнах, але особливу роль відіграє Азія, на яку припадає 88,0% світової продукції, тоді як на Європу — лише 6,0-7,0%, на Північну та Центральну Америку — 2,0-3,0%, а інші регіони мають ще менші частки. Азія лідирує за всіма основними видами аквакультури — у вирощуванні риби, молюсків, ракоподібних і, особливо, водоростей. Серед країн-лідерів у виробництві продукції аквакультури переважають азійські держави, такі як Китай (близько 10 млн тонн у середині 1990-х), Японія (1,5 млн тонн), Південна Корея (1 млн тонн), Філіппіни, Таїланд, Північна Корея та В'єтнам. Крім них, до першої десятки входять США (400 тис. тонн), Франція (250 тис. тонн) і Іспанія.

У структурному плані аквакультуру можна підрозділити на прісноводну та морську.

Аквакультуру зазвичай поділяють на прісноводну та морську. Прісноводна аквакультура, або риборозведення, спрямована на збільшення та покращення рибних запасів у природних і штучних водоймах. Уже в середині 1990-х років риба, вирощена за допомогою аквакультури, становила понад половину всього улову прісноводних риб, зокрема коропів, вугрів і лососевих. Практика вирощування коропів розпочалася в Китаї ще в V столітті до н. е., а згодом поширилася в Римі та на Русі, де перші рибні господарства з'явилися в XII-XIII століттях.

До середини 1995 року світове виробництво прісноводної риби досягло 9–10 млн тонн, з яких понад 90,0% припадало на країни Азії. Морська аквакультура, або марикультура, займається вирощуванням морських і солоноводних організмів у спеціально обладнаних зонах. На відміну від прісноводної аквакультури, марикультура більше орієнтована на водорості, молюсків і креветок, хоча в Китаї та Японії вирощують рибу, зокрема жовтохвоста. Основні обсяги виробництва марикультури зосереджені в прибережних районах тропічних і субтропічних морів Азії, де лідирують Китай та Японія, які активно застосовують сучасні технології.

Європейські країни спеціалізуються переважно на вирощуванні молюсків, зокрема устриць і мідій: у Франції та Німеччині переважає виробництво устриць, а в Італії, Іспанії та Нідерландах — мідій. У США вирощують переважно устриць. Вирощування лососевих набуває популярності через зниження їхньої кількості в морях, і цей сектор поступово досягає 1 млн тонн на рік. Спочатку лідером у цьому напрямку була Норвегія, але пізніше до неї приєдналися Чилі, Велика Британія, Канада та Ірландія.

Внесок окремих океанів у світову аквакультуру на початку 2000-х оцінювався так: Тихий океан – 79,0%, Атлантичний – 18,0%, Індійський – 2,0%. У Росії обсяги аквакультури залишаються порівняно невеликими, зосередженими на прісноводних видах. Однак країна розглядає можливість розведення морських і прісноводних риб, молюсків та водоростей у різних морях, хоча цей процес супроводжується питаннями

міжнародного регулювання у водах, де інтереси Росії перетинаються з інтересами інших країн (Каспійське, Чорне, Азовське, Японське, Балтійське, Баренцове і Берингове моря).

Тема 2: Світове рибальство і аквакультура сучасний стан і перспективи, аналіз і тенденції. Перспективи вилову і виробництва продукції аквакультури в Україні.

План

- 1 Сучасний стан світового рибальства та аквакультури
2. Основні тенденції та виклики в рибальстві та аквакультури
- 3.Світові перспективи та прогнози розвитку рибальства та аквакультури

Світова рибна промисловість та аквакультура відіграють надзвичайно важливу роль у забезпеченні населення продовольством, створенні робочих місць та розвитку регіональних економік. Останні десятиліття характеризуються значним зростанням виробництва аквакультури, що є відповіддю на зменшення природних рибних запасів та підвищення попиту на рибну продукцію. У цій лекції розглянемо сучасний стан, аналіз, основні тенденції та перспективи рибальства і аквакультури у світі та Україні.

1. Сучасний стан світового рибальства та аквакультури

За останні десятиліття спостерігається стабільне зростання світової продукції рибальства та аквакультури. Згідно з даними ФАО, на сьогодні близько 20% усіх тваринних білків, які споживаються людством, припадає на рибну продукцію. Основними регіонами, що займаються рибним промислом, є Китай, Південно-Східна Азія, Європейський Союз, Південна Америка та США. На них припадає більшість світового вилову та продукції аквакультури.

Стан рибальства

Природні рибні запаси у світі скорочуються через надмірний вилов та кліматичні зміни. Останніми роками понад 30% видів риб піддаються надмірному вилову, що значно знижує їхній запас. Відповідно, вилов у відкритих водах залишається на стабільному

рівні, тоді як промисловість вимушена переорієнтуватися на аквакультуру.

Розвиток аквакультури

Аквакультура, або штучне розведення риб та морських організмів, зараз є найбільш динамічною складовою рибної промисловості. За останні два десятиліття вона продемонструвала дворазове зростання і на сьогодні забезпечує майже половину світової рибної продукції. Найбільшими виробниками аквакультури є Китай, Індія, Індонезія, В'єтнам і Бангладеш. Аквакультура стала важливим ресурсом не тільки для продовольчої безпеки, але і для сталого використання природних ресурсів.

2. Основні тенденції та виклики в рибальстві та аквакультурі

Тенденції

- **Розширення аквакультури:** Аквакультура стає основним способом поповнення рибних запасів, оскільки вона знижує навантаження на природні ресурси.
- **Підвищення попиту на рибу та морепродукти:** Поширення знань про користь риби для здоров'я призводить до підвищення попиту на продукти рибальства.
- **Екологічна орієнтованість:** Сучасна аквакультура зосереджується на зниженні використання антибіотиків, стійкості до захворювань та екологічно дружніх методах вирощування.
- **Інноваційні технології:** Зростає використання автоматизації, цифрових інструментів та біотехнологій, що дозволяє оптимізувати процеси виробництва та знизити витрати.

Виклики

- **Екологічні ризики:** Забруднення водойм, поширення захворювань та інвазивні види, які можуть завдавати шкоди природним екосистемам.
- **Нестача ресурсів:** Деякі регіони стикаються з нестачею прісної води, кормів та відповідних земельних ділянок для рибного господарства.

- **Залежність від імпорту кормів:** Більшість аквакультурних підприємств залежить від імпортованих кормів, що може бути економічно недоцільним.

3. Світові перспективи та прогнози розвитку рибальства та аквакультури

Світові аналітики прогнозують подальше зростання аквакультури, яке перевищуватиме темпи розвитку рибальства. Останні дослідження ФАО свідчать, що до 2030 року аквакультура буде забезпечувати близько 60% світової рибної продукції. Зміни клімату та економічні кризи можуть скоротити темпи розвитку рибальства, тоді як аквакультура залишається менш вразливою до зовнішніх впливів.

Завдяки технологічним інноваціям, наприклад, системам рециркуляції води, є можливість вирощувати рибу навіть у регіонах з обмеженими природними ресурсами. Перспективи розвитку рибальства пов'язані зі збільшенням продуктивності аквакультурних господарств, підвищенням ефективності кормів та використанням екологічних матеріалів.

Стан і перспективи розвитку аквакультури в Україні

Україна має сприятливі умови для розвитку аквакультури, зокрема, завдяки наявності великих водойм та родючих ґрунтів. Однак рибна галузь потребує значної модернізації та підтримки з боку держави.

Проблеми та виклики

- **Застаріла інфраструктура:** Більшість рибницьких господарств працює на застарілому обладнанні, що знижує продуктивність.
- **Брак інвестицій:** Відсутність фінансової підтримки для аквакультури обмежує її розвиток.
- **Екологічні ризики:** Забруднення водойм та недотримання екологічних стандартів можуть спричинити зниження продуктивності.

Потенціал розвитку

1. **Інвестиції в сучасні технології:** Застосування систем замкненого водопостачання та сучасних видів кормів суттєво збільшить продуктивність виробництва.

2. **Підтримка малого бізнесу:** Малі рибні господарства здатні сприяти економічному розвитку регіонів за умов надання їм податкових пільг та субсидій.
3. **Розвиток експорту:** Україна може стати важливим постачальником аквакультурної продукції в ЄС та країни Азії.

Прогноз і перспективи

Згідно з планами державного розвитку, Україна має потенціал збільшити обсяги виробництва аквакультури у кілька разів, особливо у вирощуванні карпових, осетрових та лососевих видів риб. Однак для цього потрібне активне залучення приватних інвесторів, поліпшення інфраструктури та розвиток наукових досліджень в галузі аквакультури.

Рибальство та аквакультура – це галузі з величезним потенціалом для забезпечення світового населення білковими продуктами. Проте виклики, з якими стикається рибна галузь, змушують країни орієнтуватися на екологічно чисті, сталий розвиток та інноваційні технології в аквакультурі. Для України розвиток аквакультури може стати одним з важливих факторів економічного зростання, продовольчої безпеки та зміцнення позицій на міжнародному ринку.

Необхідно спрямувати зусилля на розвиток інфраструктури, вдосконалення технологій та посилення екологічного контролю, щоб забезпечити конкурентоспроможність української аквакультури на світовому рівні.

Тема 3: Сучасна структура світового рибальства.

План

1. Промислове рибальство розвинених капіталістичних країн.
2. Рибальство країн, що розвиваються.
3. Рибпромисловий флот. Угоди та суперечки між прибережними країнами.
4. Експлуатація біоресурсів в умовах конкуренції.
5. Індустріалізація морського промислу.

Як і в будь-якій країні, в Україні немає галузей економіки або сфер діяльності, які б певною мірою не залежали від зовнішніх зв'язків. Рибне господарство також не є винятком. Більше того, українські рибалки вже тривалий час ведуть свою діяльність за межами країни.

На початковому етапі своєї діяльності Міністерство рибного господарства України намагалося встановити широкі зв'язки, уклавши угоди про співпрацю з прибережними державами, де традиційно працювали рибалки із Севастополя, Керчі та Одеси. Однак цей процес збігся з впровадженням нових тенденцій у міжнародну рибогосподарську політику, які включали:

- захист запасів прибережних вод та надання переваг у рибальстві резидентам прибережних країн;
- вимогу суттєвих фінансових компенсацій від країни, під прапором якої діють судна, на користь прибережної держави за можливість здійснення рибного промислу.

У результаті із 1990 по 2000і роки вдалося укласти угоди лише з Грузією, а на початку 2003 року – з Мавританією. На початку 90-х років Україна також оформила правонаступництво за Конвенцією про збереження морських живих ресурсів Антарктики. Інші конвенції, які раніше регулювали діяльність українських рибалок у міжнародних водах, не були продовжені через фінансові обмеження.

У 2000 році Україна ратифікувала Угоду про багатостороннє співробітництво у галузі рибальства у Північно-Західній Атлантиці (НАФО – Організація з рибальства в Північно-Західній Атлантиці), хоча вже на обмежених умовах, що суттєво зменшили можливості українського флоту.

Співпраця з Грузією фактично призупинена, оскільки ця країна продала загальний державний улов на 10 років наперед резидентам Грузії на закритому аукціоні для нерезидентів, через що діяльність українських рибалок під прапором України в її водах припинено.

Попри викладені труднощі, Держрибагентство продовжує шукати шляхи для відновлення легального рибальства українських суден у водах під юрисдикцією Грузії. Ефективність переговорів залежить від зацікавленості українських судновласників у промислі біля Кавказького узбережжя та від їх дотримання вимог Грузії,

зокрема щодо заборони на рибальство в територіальних водах Абхазії.

Наразі реальні перспективи відновлення рибного промислу для України залишаються переважно у відкритих водах Світового океану, зокрема в Антарктиці та південній частині Тихого океану. Проте економічна доцільність цього промислу викликає сумніви через відсутність державної підтримки. Водночас Держрибагентство бере активну участь у переговорах щодо створення Організації з управління рибальством у Південній частині Тихого океану та відстоює інтереси українських рибалок у комісіях НАФО та ККАМЛР, сподіваючись на реалізацію національної програми суднобудування або впровадження фінансового лізингу.

Попри ці зусилля, активність українських рибалок у зазначених міжнародних водах залишається низькою. Особливе занепокоєння викликає скорочення фінансування наукових досліджень, через що збір інформації обмежується роботою небагатьох наукових спостерігачів. Отримані дані часто недостатні для обґрунтування позицій України щодо вилову і регулювальних заходів, а брак фінансування ускладнює обробку навіть обмежених даних, що надходять від спостерігачів чи з відкритих джерел.

Так, угода є міжвідомчою, і за тривалих змін у структурі органів влади в Україні та Російській Федерації, постійній зміні їх повноважень не вдається належним чином налагодити взаємодію між ними. Це стосується у першу чергу органів рибоохорони. На ефективності діяльності рибоохорони відбивається і такий звичний вже чинник, як недостатність фінансування, застарілі човни та двигуни тощо. Крім іншого, вважаємо, що ефективніше можна було б контролювати та регулювати рибальську діяльність у Азовському морі. На жаль, це питання лишається неврегульованим. Процес розмежування дуже політизований, і, за всіх намагань, не можемо зрушити його з місця

Протягом 2008-2012 рр. відновлено регулярні зустрічі з представниками відомств Молдови, відповідальних за регулювання рибальства у Дністрі. Опрацьовується проект спільного законодавчо зобов'язуючого документа, положення якого

регулюватимуть рибальство, охорону водних живих ресурсів у цій прикордонній річці.

У 2010 році, після тривалих зусиль Держрибагентства, було проведено конференцію сторін Угоди про рибальство у водах Дунаю, на якій вирішили активізувати заходи щодо регулювання рибальства в цьому регіоні.

Протягом останнього часу в рамках міжнародного співробітництва Держрибагентство реалізувало такі заходи:

- Підготовлено і направлено до Румунії, як депозитарія Угоди, пропозиції щодо оновлення її тексту, з урахуванням політичних змін у Європі за останні два десятиріччя та будівництва гребель Джердап.
- 22 грудня 2011 року між Кабінетом Міністрів України та урядом Туреччини було підписано угоду про співробітництво в галузі рибного господарства, створено Українську частину Спільного українсько-турецького комітету з рибного господарства (розпорядження КМУ від 5 грудня 2012 р. № 992).
- Держрибагентство України бере участь у засіданнях Комітету з рибного господарства ФАО.
- Представники Держрибагентства відвідали Литву для ознайомлення з особливостями управління рибною галуззю в країнах ЄС.
- Взято участь у регіональній нараді з питань збереження осетрових північно-західної частини Чорного моря, за результатами якої заплановано спільні дослідження з моніторингу молоді осетрових.
- Здійснено візити до Естонії для вивчення досвіду управління галуззю, зокрема, розподілу естонської квоти загальних допустимих виловів (ЗДВ), визначених ЄК.
- 4 серпня 2011 року підписано Спільну заяву про співробітництво у сфері рибного господарства з Ісландією та Норвегією.

27 квітня 2012 року укладено угоду з Марокко про розвиток партнерства в галузі рибальства та створено Українську частину Змішаної українсько-марокканської комісії з рибальства (розпорядження КМУ від 5 грудня 2012 р. № 991).

Наразі обговорюються питання проведення установчих засідань українсько-турецького комітету та українсько-марокканської комісії з питань рибальства.

Держрибагентство активно працює над адаптацією українського законодавства до норм ЄС. На виконання Регламенту (ЄС) № 1005/2008 щодо запобігання незаконному рибальству, Законом України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів» передбачено видачу підтверджень законності вилову водних біоресурсів. Для реалізації положень цього закону прийнято постанову КМУ від 04.07.2012 № 596 та наказ Мінагрополітики від 07.08.2012 № 482, якими затверджено порядок і форми підтвердження законності вилову.

Встановлено тісні контакти з відповідними органами влади Норвегії, Естонії та Литви для обміну досвідом у сфері рибного господарства.

Тема 4. Проблеми розвитку світового рибальства на сучасному етапі.

План.

1. Стан ресурсів Світового океану.
2. Погіршення сировинної бази Світового океану.
3. Необхідність у розвитку аквакультури.
4. Проблеми українського рибальства.
5. Шляхи рішення проблем у рибальстві.

1. Аналізуючи значення Світового океану, важливо відзначити його роль у промисловому природокористуванні, зокрема у рибальстві та морському промислі, які приносять щорічний дохід понад 55 мільярдів доларів. Лише 1,0% від загальної ваги

споживаної їжі отримується з океану, тоді як решта 99,0% надходить із суші. Однак океан забезпечує людуство чвертю всього тваринного білка. Наприклад, для жителів М'янми, Японії та Китаю більше половини тваринних білків постачає саме море. Водночас активно розвивається марикультура (від англійського слова "marine" — морський), зокрема в умовах відкритого океану, де створюються так звані "океанські ранчо". Марикультура включає вирощування водоростей, молюсків, риб та інших морських організмів у морях, лиманах і річкових дельтах. Наразі на її частку припадає 10,0% всієї продукції водних організмів, і в наступні десятиліття обсяг харчової продукції, що надходитиме від марикультури, може досягти 50 млн тонн на рік.

2. Виснаження морських біологічних ресурсів стає серйозною проблемою. Під загрозою зникнення опинилися багато морських видів, зокрема акул і морські лисиці (скати), які піддаються надмірному вилову. Подібна ситуація склалася і з мешканцями прісноводних водойм — приблизно 56,0% із 252 видів прісноводних риб Середземномор'я перебувають на межі зникнення. За даними Червоного списку МСОП станом на 2008 рік, під загрозою зникнення опинилися 1175 видів риб. Виснаження рибних запасів призводить до того, що популяція не встигає відновлюватися, і кількість нових поколінь не покриває втрати від вилову. Протягом останніх років запаси тріски, हेка, морського окуня та камбали в Північній Атлантиці скоротилися на 95%, через що постійно звучать заклики до негайних дій. Можливо, світові обсяги вилову вже досягли свого максимуму. Прогнози показують, що до 2030 року середнє споживання риби може знизитися до 9 кг на людину.

Основний тиск на морські й прісноводні екосистеми спричинений деградацією середовища існування, яка включає забруднення вод, будівництво дамб, відбір води для потреб людей та проникнення чужорідних видів. Наприклад, блідий осетер — прісноводна риба з Північної Америки — опинився під загрозою зникнення через зміну середовища існування в річках, які були змінені діяльністю людини. Виснаження рибних ресурсів негативно позначається не лише на продовольчій безпеці та

економіці багатьох країн, але й порушує складні біологічні зв'язки в підводних екосистемах.

Основною стратегією, якої слід дотримуватися усім країнам, є значне зниження або тимчасове припинення рибальства в критично виснажених зонах, а також впровадження термінових заходів для відновлення морських екосистем і поліпшення природних умов для збереження біорізноманіття.

3. Сьогодні аквакультура є найдинамічнішою виробничою системою у світі, адже риба виступає основним джерелом тваринного білка в прибережних регіонах. Під час економічної кризи 2008–2009 років обсяги світового ринку аквакультури знизилися, але з початком відновлення світової економіки в цьому секторі відбулися позитивні зрушення, що спричинило зростання виробництва морської продукції.

Згідно з дослідженням компанії Transparency Market Research, країни, що розвиваються, забезпечують 92,0% обсягів аквакультури та 72,0% світової продукції рибного промислу. Азійсько-Тихоокеанський регіон лідирує на світовому ринку аквакультури, демонструючи найвищі темпи зростання. Китай є найбільшим світовим виробником, експортером, імпортером і переробником продукції аквакультури. Розвиток китайського ринку, державна підтримка агропромислової інфраструктури та податкові пільги для нових компаній стануть ключовими факторами для формування майбутнього ринку аквакультури в цьому регіоні.

Зростання населення, підвищення споживання рибної продукції та збільшення середнього класу є головними рушійними силами ринку. Орієнтація на екологічну стабільність, швидкий економічний розвиток країн Азійсько - Тихоокеанського регіону, ефективні методи контролю захворюваності, поліпшення генетичних якостей риби сприятимуть подальшому розвитку ринку. Основні завдання цієї галузі включають зниження екологічного впливу, контроль захворювань, пошук нових ринків, стабільне постачання та фінансове забезпечення.

Ринок аквакультури поділяється на продукцію внутрішніх водойм і морську аквакультуру. Продукція внутрішніх водойм ділиться на прісноводну та солоноводну аквакультуру. За типом

використання, аквакультура поділяється на харчову та нехарчову. Залежно від географії, ринок продукції аквакультури поділяється на Північноамериканський, Азійсько - Тихоокеанський, Європейський і ринки інших країн світу.

Серед основних компаній, які працюють у цій галузі, можна виділити такі підприємства, як Nireus S.A., Nutreco Holding N.V., Unima Group, Kona Bay Marine Resources, Royal Greenland, Selonda Aquaculture S.A., Sea Watch International Ltd., StarKist, Taylor Shellfish Inc., Seafood Company, TriMarine International.

4. З 1 липня 2013 року в Україні набув чинності Закон «Про аквакультуру», який разом зі змінами до статті 51 Водного кодексу встановлює новий порядок оренди водних об'єктів для аквакультури. Відповідно до цих змін, тепер законодавство розмежує процедури та принципи надання водних об'єктів у користування.

Водні об'єкти, такі як водосховища (окрім комплексних), ставки, озера та замкнені водойми, можуть надаватися в оренду для рибогосподарських, культурних, оздоровчих, рекреаційних, спортивних і туристичних цілей. Оренда здійснюється через відповідні органи, уповноважені розпоряджатися земельними ділянками під водою, за типовим договором, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України № 420 від 29 травня 2013 року. Для оренди об'єкта потрібно мати паспорт водного об'єкта, порядок оформлення якого встановлено Міністерством екології та природних ресурсів.

Також орендар повинен дотримуватись норм загального водокористування, якщо інше не передбачено законом. Право загального водокористування може бути обмежене, як визначено у статті 47 Водного кодексу. Умови загального водокористування на орендованих об'єктах встановлює водокористувач, погоджуючи їх з органом, який надав об'єкт в оренду. Орендар зобов'язаний інформувати населення про ці умови та будь-які обмеження загального доступу.

Частини рибогосподарських водних об'єктів і технологічні водойми для аквакультури надаються в оренду на умовах, встановлених статтею 14 Закону «Про аквакультуру». Рибогосподарські технологічні водойми, що є штучно створеними

для потреб аквакультури, можуть орендуватися з наявністю паспорта або технічного проекту. Надає такі водойми орган, відповідальний за управління земельною ділянкою під водою відповідно до Земельного кодексу.

Ці нові правила покликані регулювати використання водних ресурсів для потреб аквакультури та інші дозволені види діяльності.

Також звертаємо увагу, що Законом України «Про аквакультуру» передбачено наступні норми, які необхідно враховувати при наданні у користування водного об'єкту для цілей (аквакультури):

- діяльність з аквакультури не належить до спеціального використання водних біоресурсів (стаття 3 Закону України «Про аквакультуру»);
- суб'єкти аквакультури мають право на власність об'єктів аквакультури та продукції аквакультури, а також отримання доходу від їх реалізації;
- об'єкти аквакультури, які розведені, утримуються та/або вирощуються суб'єктами аквакультури у межах наданих їм відповідно до закону у приватну власність, в користування рибогосподарських водних об'єктів (їх частин) або набуті іншим не забороненим законом шляхом, перебувають у їх приватній власності (стаття 6 Закону України «Про аквакультуру»);
- рекреаційні послуги (а не загальне водокористування) у сфері аквакультури можуть надаватися суб'єктом аквакультури на платній або безоплатній основі (стаття 13 Закону України «Про аквакультуру»).

5. Щодо міжнародної діяльності Держрибагентства України

Міжнародна діяльність Держрибагентства України

В Україні, як і в інших країнах, практично всі галузі економіки мають певні зв'язки з міжнародною діяльністю, і рибне господарство не є винятком. Українські рибалки довгий час працювали за кордоном, і на початкових етапах Мінрибгосп України активно шукав партнерів для співпраці з прибережними країнами, де рибалки з Севастополя, Керчі та Одеси традиційно займалися промислом. Однак у цей час світ почав впроваджувати нові підходи до рибної політики, які передбачали захист

прибережних ресурсів, пріоритет для місцевих рибалок та фінансові компенсації для доступу до риболовлі іноземним суднам.

В результаті, у 90-х роках вдалося укласти угоди лише з Росією та Грузією, а в 2003 році – з Мавританією. На початку 90-х років також було підтверджено членство України в Конвенції щодо збереження морських живих ресурсів Антарктики, але в інші конвенції не вступили через фінансові труднощі. У 1999 році було ратифіковано Угоду про співпрацю в Північно-Західній Атлантиці (НАФО), проте умови були значно обмеженими для українського флоту.

Серед двосторонніх угод на сьогодні ефективно працює лише угода з Російською Федерацією щодо рибальства в Азовському морі. Співпраця з Грузією призупинена, оскільки ця країна реалізувала свої риболовні квоти виключно для місцевих резидентів. Промисел українськими суднами під українським прапором у водах Грузії наразі не здійснюється, хоча Держрибагентство намагається знайти шляхи відновлення риболовлі.

Перспективи для відновлення рибальства для України зберігаються в океанічних районах – водах Антарктики та південній частині Тихого океану. Втім, за відсутності державної фінансової підтримки економічна доцільність такого промислу є дискусійною. Держрибагентство бере участь у міжнародних переговорах, зокрема щодо створення Організації з управління рибальством у Південному Тихому океані, а також представляє інтереси українських рибалок у комісіях НАФО та ККАМЛР.

Проблемою залишається зниження фінансування на наукові дослідження, що ускладнює можливість захисту позицій України щодо вилову та регулювання рибальства. Крім того, для України важливим є питання співпраці з Росією та країнами, з якими маємо спільні прикордонні водойми (Молдова, Білорусь, Румунія).

Щорічно відбуваються сесії українсько-російської комісії з питань рибальства в Азовському морі. Результати такої співпраці дозволяють унормувати рибальство у басейні, хоча мета сталого рибальства, тобто, у тому числі, невиснажливого, фактично не досягнута. Це пов'язано із низкою чинників як внутрішнього характеру, так і зовнішнього. Так, угода є міжвідомчою, і за

тривалих змін у структурі органів влади в Україні та Російській Федерації, постійній зміні їх повноважень не вдається належним чином налагодити взаємодію між ними. Це стосується у першу чергу органів рибоохорони. На ефективності діяльності рибоохорони відбивається і такий звичний вже чинник, як недостатність фінансування, застарілі човни та двигуни тощо. Подібні проблеми існують у російських колег. Крім іншого, вважаємо, що ефективніше можна було б контролювати та регулювати рибальську діяльність у Азовському морі за розподілу зон впливу (зон відповідальності) .

На жаль, це питання лишається неврегульованим. Процес розмежування дуже політизований, і, за всіх намагань, не можемо зрушити його з місця. Протягом 2008-2012 рр. відновлено регулярні зустрічі з представниками відомств Молдови, відповідальних за регулювання рибальства у Дністрі. Опрацьовується проект спільного законодавчо зобов'язуючого документа, положення якого регулюватимуть рибальство, охорону водних живих ресурсів у цій прикордонній річці.

2010 року за результатами тривалих зусиль Держрибагентства нарешті було проведено конференцію сторін Угоди про рибальство у водах Дунаю, на якій одностайно було вирішено активізувати заходи з діяльності з регулювання рибальства у водах Дунаю.

Держрибагентство України здійснило наступні заходи у сфері міжнародного співробітництва:

Підготовлено та надіслано пропозиції до Румунії, як депозитарія Угоди про рибальство в Дунайських водах, для врахування політичних змін в Європі за останні два десятиліття та інших факторів. 22 грудня 2011 року підписано угоду з Туреччиною про співпрацю у галузі рибного господарства, створено українську частину спільного українсько-турецького комітету. Держрибагентство бере участь у засіданнях Комітету з рибного господарства ФАО (КОФІ ФАО).

- Представники агентства відвідали Литву для ознайомлення з управлінням рибною галуззю в умовах ЄС.
- Участь у регіональній нараді щодо збереження осетрових північно-західного Чорного моря з подальшими планами на спільні дослідження.
- Відбулися візити до Естонії з метою вивчення досвіду управління квотами на вилов риби.
- 4 серпня 2011 року підписано спільну заяву про співробітництво у сфері рибальства з Ісландією та Норвегією.
- 27 квітня 2012 року укладено угоду з Марокко для розвитку партнерства в рибальстві та створено українську частину змішаної комісії.

Наразі проведені переговори з Туреччиною та Марокко щодо організації перших засідань спільних комісій з рибного господарства.

Держрибагентство також здійснює адаптацію українського законодавства до вимог ЄС. Для виконання положень Регламенту (ЄС) № 1005/2008 прийнято Закон України «Про рибне господарство, промислове рибальство та охорону водних біоресурсів», який регламентує видачу підтверджень законності вилучення біоресурсів. У рамках цього закону Кабмін ухвалив Постанову від 4 липня 2012 року № 596, яка затверджує порядок підтвердження законності вилучення водних біоресурсів, а також видано наказ Мінагрополітики № 482 від 7 серпня 2012 року.

Держрибагентство підтримує активні зв'язки з профільними органами виконавчої влади Норвегії, Естонії та Литви.

Тема 5. Аквакультура країн Південної та Північної Америки, Азії, Європи, Австралії та Нової Зеландії

План

1. Аквакультура країн Південної та Північної Америки
2. Аквакультура Азії та Європи
3. Аквакультура Австралії та Нової Зеландії
4. Рибальство Латинської Америки

Провідні країни за об'ємом розвитку аквакультури. Об'єми вирощування різних гідробіонтів провідними країнами. Основні об'єкти аквакультури та їх об'єм вирощування. Культивування молюсків, ракоподібних, іглошкірих, водоростей. Продукція аквакультури за видовим складом. Перспективні об'єкти розведення. Використання традиційних і сучасних технологій культивування гідробіонтів. Використання технології і методи розведення. Перспективи розвитку вітчизняної та світової аквакультури.

В Атлантичному океані здавна відомі два таких райони - Північно-Східний, біля берегів Європи, і Північно-Західний, біля берегів Америки. Північно-Східний район ще на початку 50-х рр. XX ст. давав третина всіх світових виловів, але потім видобуток тут різко скоротилася через переловив і «конкуренції» нафтової промисловості. Так, колись дуже рибне Північне море тепер забезпечує лише 2,5% світового улову. Зменшилися улови і в Північно-Західному районі, де основну видобуток риби ведуть США і Канада.

У Тихому океані три головні рибальських району. Північно-Західний район біля берегів Азії, де промисел ведуть Росія, Японія, Китай, Республіка Корея і КНДР, в даний час найбільший не тільки в Тихому океані, але й у світі. Він виділяється і по уловів риби, і добування інших морепродуктів - молюсків, ракоподібних, водоростей. Північно-Східний район біля берегів Північної Америки за структурою уловів в загальному подібний з Північно-Західним, але за їх обсягами поступається йому. Нарешті, ще один рибальський район - Південно-Східний - знаходиться біля берегів Перу і Чилі. Основний об'єкт промислу тут - перуанський анчоус.

Такі п'ять головних риболовних районів світу. Поряд з ними є і ряд інших районів, менш великих. Проте з часом майже всі вони піддалися сильному виснаженню. На рибних банках Північної Атлантики збідніли запаси оселедця і тріски, біля берегів Північної Америки - каліфорнійської сардини, біля берегів Перу і Чилі - перуанського анчоуса, у східній частині Центральної Атлантики - головоногих (восьминогів, кальмарів), у Алеутських островів - аляскинського королівського краба. Зубожіння торкнулося і естуаріїв, наприклад Чесапікської затоки в США, який заслужив найменування «фабрики білка». Все це і призвело до падіння уловів в 1970-х рр..

Нарешті, по-п'яте, великі зміни за останній час відбулися в складі першої десятки «рибальських» країн. Для того щоб їх оцінити, досить порівняти першу десятку, якою вона була в середині 1950-х рр.. (Японія, США, СРСР, Китай, Норвегія, Великобританія, Індія, Канада, ФРН, Данія).

Рибальство і переробка морепродуктів є традиційною галуззю господарства японців від часів неоліту. В середньому мешканець Японії споживає 168 г риби щодня, що є найвищим показником серед країн світу. Прибережні води Японського архіпелагу багаті на рибу, їстівні водорості та інші морські ресурси. Тривалий час найприбутковішим місцем для рибальства було море Санріку на північному сході острова Хонсю, де холодна Курильська течія зустрічається з теплою течією Курошіо. Проте через аварію на сусідній Фукусімській АЕС 2011 року вилов риби і морепродуктів в цьому ареалі тимчасово зупинено. Іншим місцем, багатим на рибу, є неглибоке Східнокитайське, Охотське, Берингове, Японське моря, північна і південна частини Західного Тихого океану.

Основу вилову становлять риби родини скумбрієвих (14%), тунці (8%), анчоуси (8%), приморські гребінці (7%), сайри (5%), риби родини лососєвих (5%), кальмари (5%), мінтаї (4%) та ставрида (4%). Серед інших видів ловлять крабів, камбал, пагрів, жовтохвостів тощо. Вилов здійснюється в прибережних і віддалених водах. За міжнародним законодавством японські рибалки мають право займатися рибальством лише у японських територіальних водах та японській виключній економічній зоні радіусом 370 км в Тихому океані.

Японія є лідером світу з імпорту рибу і морепродуктів. Вона ввозить 20% усієї риби світу, що експортується іншими країнами. Обсяги японського імпорту риби і морепродуктів почали зростати після встановлення міжнародних обмежень щодо територіальних вод та виключних економічних зон. Ці обмеження унеможливили вилов риби японськими рибалками у далеких водах Тихого океану. Після 1995 року Японія більше ввозить продукти рибальства з закордону, ніж добуває або вирощує сама. Найбільше японці витрачають грошей на ввіз креветок, а найбільше купують іноземних тунців. Головними міжнародними поставниками риби і морепродуктів до Японії є світові лідери в галузі рибальства — КНР, Перу, Чилі, США, Індонезія.

Рибальство Латинської Америки

Ця галузь існує практично в кожній країні. Міжнародне значення має воно в Перу і Чилі. Попит світового ринку і багатство на рибу тихоокеанської морської зони біля узбережжя Перу і Чилі призвели до того, що в 60-70-х роках вилов риби в цих країнах зростав високими темпами і зараз вони входять до першої п'ятірки риболовних країн світу. Побудовані на іноземні капітали спеціалізований флот та переробні заводи виготовляють на експорт в США, Західну Європу і Японію риб'яче борошно і риб'ячий жир. Мексика є відомим експортером креветок.

Тема 6. Сучасна структура та регіональні особливості функціонування світового рибальства. Стан і структура риболовного флоту України і світу.

План

1. Структура світового промислового рибальства.
2. Сучасний стан та перспективи розвитку суднобудування та торговельного транспортного флоту України
3. Тенденції розвитку світового ринку риби та рибопродуктів
4. Місце України на світовому ринку риби та рибопродуктів

1. Країни-постачальники і країни-імпортери риби та рибопродуктів

Пропозиція риби та морепродуктів на глобальному ринку формується за рахунок трьох основних ресурсів. Це рибальство у світовому океані, на яке припадає 61 % загального видобутку рибної продукції, та внутрішнє рибальство (озера й річки) в обсягах 6%, а також продукція рибництва (аквакультури), вирощуванням якої займаються як у внутрішніх водоймах, так і в спеціально облаштованих територіях уздовж морського узбережжя, що забезпечує 33% обсягів із позитивною тенденцією до збільшення.

Ведення рибальства та рибництва є висококонцентрованим видом діяльності. Близько 80% загального видобутку рибної продукції забезпечують усього 20 країн, серед яких Китай виступає беззаперечним лідером. Також світовий стан пропозиції на ринку риби та морепродуктів протягом тривалого часу визначають Перу, США, Чилі, Індонезія, Японія, Індія, Таїланд, Норвегія, Латвія, Естонія. Ведення рибного господарства цими країнами зумовлено виходом до морів, наявністю розвинених портів і хорошій державно-регуляційній бази.

Здійснення експортно-імпортних операцій на світовому ринку рибною продукцією дозволяє забезпечувати попит населення кожної окремої країни в умовах нерівності доступу до водних ресурсів. Нерівномірність споживання риби та рибопродуктів серед країн світу зумовлено більше історичними аспектами і особистими уподобання споживачів даних країн.

На сучасному етапі свого розвитку міжнародні потоки торгівлі рибою та морепродуктами продовжують бути направлені з тих країн, що розвиваються, до індустріальних держав. Лідерами серед країн-імпортерів вважаються: ЄС (близько 24% загальних обсягів імпорту), Японія та США, також вагомою є частка азійських країн (решта імпорту припадає на країни Центральної Америки і Океанії).

Найбільшими світовими експортерами риби та рибопродуктів є країни, що розвиваються. Так, за даними ФАО, в 1981 р. ці країни забезпечували до 34% обсягів експорту риби та морепродуктів, 2007р.

2. Сучасний стан та перспективи розвитку суднобудування та торговельного транспортного флоту України

На жаль, сьогодні стан галузі суднобудування в Україні дуже складний, і говорити про сильні конкурентні позиції України як морської держави у світі не є доцільним. За останні десять років позиції судоходних компаній України були втрачені не лише на міжнародних, а й на внутрішніх лініях. Сам же морський флот значно застарів; більшість судів вже не відповідають вимогам міжнародних конвенцій. Більше 92% вантажів, що обробляються в українських портах, транспортуються іноземними судами. Вітчизняні кораблі в основному простоюють чи працюють на закордонного замовника.

Найвагомішою причиною зниження активності на українському ринку суднобудування є відсутність джерел фінансування. Виробничі потужності суднобудівельних підприємств України на даний час завантажено в середньому на 25-30%. Сьогоднішній стан морського та річкового українського торговельного флоту характеризується цілим рядом негативних тенденцій: скорочення кількості торговельних судів, в тому числі під національним прапором; зменшення валютних надходжень, одержаних від роботи флоту, і відповідно, скорочення податкових відрахувань; активне застарівання флоту, що в свою чергу, призводить до обмеження кількості заходів вітчизняних судів до іноземних портів.

В Україні досі відсутня прийнята в багатьох країнах практика фінансування судів з розстроченням платежів, в тому числі з використанням системи лізинга. Причиною цього є ризик, через який кредитування суднобудівельної галузі також ще не набуло широкого розповсюдження. Втрачено позиції морського флоту України не лише як міжнародного перевізника, але і на внутрішніх лініях. Відсутність поновлення морського флоту призвела до значного зростання віку наявних судів, що відповідно з вимогами міжнародних конвенцій різко знижує, а то й виключає можливість їх роботи на іноземні порти. Близько 92% вантажів в українських портах перевозяться іноземними судами. Наявність на українському ринку перевезень іноземних компаній призводить до занепаду власної морської індустрії та загрожує національній безпеці України.

Незважаючи на те, що Законом України “Про державну підтримку суднобудівельної промисловості України” від 23.12.97 для розвитку суднобудівництва ухвалено близько 50 нормативних актів Уряду, успіхи цієї сфери доволі скромні. Це пов'язане з тим, що суднобудівельні заводи не забезпечено замовленнями з боку вітчизняних судновласників, у першу чергу – державних. Крім того, з боку держави перед суднобудуванням не поставлено конкретних задач, не намічено перспективи діяльності підприємств і не конкретизовано участь суднобудівництва в реалізації інших напрямків зовнішньоекономічної діяльності України.

Через відсутність гарантійних фінансових механізмів серед українських судновласників намітилась тенденція розміщення замовлень на новий тонаж не на вітчизняних верфях, а за кордоном. Через втрату попиту з боку вітчизняних замовників нових проектів та судоремонтних робіт гальмується розвиток суднобудівельної галузі.

Сьогодні склалась така ситуація, що хоча Україна і посідає 15-те місце серед передових суднобудівельних держав, загальний обсяг поставок не перевищує 0,5% від обсягу світового ринку.

Сьогодні в Україні більше 80% судів будують за закордонними контрактами. Проводячи конверсію виробництва, суднобудівельні заводи протягом 1992-1996 років опанували будівництво нових типів судів, конкурентоздатних на світовому ринку та здатних перевозити різноманітні вантажі. Протягом 1992-2000 років українськими суднобудівельними заводами було збудовано й передано іноземним компаніям (Греція, Норвегія, Російська Федерація та інші) 147 судів загальною вартістю \$1,3 млрд. Для порівняння, вітчизняним замовникам було збудовано судів лише на \$85 млн. Однак і ці цифри не є ознакою стабілізації галузі, а скоріше носять характер локальних успіхів окремих підприємств у залученні замовлень.

Незважаючи на ці негативні тенденції, Україна, маючи вихід до Чорного та Азовського морів, залишається морською державою. Сьогодні в Україні діють 18 морських портів. В комплексі з ними працюють 12 річкових та 4 рибних порти. Вантажопотік обслуговують близько 300 судоходних компаній. Таким чином, у державі існує морська індустрія, що об'єднує морські та річкові

порти. До складу морської індустрії входять 9 суднобудівельних та 66 судноремонтних заводів, 18 машинобудівельних підприємств, 30 науково-дослідницьких і проектно-конструкторських закладів.

Найбільше суднобудівництво розвинене в Миколаївській, Херсонській областях, Автономній Республіці Крим, Києві. За своєю структурою флот включає наступні види суден: універсальні, контейнеровози, ролкери, ліхтеровози – 3, рефрижератори, пороми, танкери.

3. Тенденції розвитку світового ринку риби та рибопродуктів

В умовах розвитку світового ринку спостерігається збільшення споживання риби через її популярність та доступність у порівнянні з іншими видами продуктів тваринного походження, збільшення споживання делікатесних рибопродуктів та збільшення популярності промислових риб малих розмірів через їх низьку вартість.

Споживання риби та рибопродуктів у світі зростає, в основному це відбувається через збільшення чисельності населення, незначна частка – через зростання споживання на душу населення.

Через виснаження запасів світового океану країнами-постачальниками риби та рибопродуктів у 1995 була прийнята стратегія розвитку штучної аквакультури, таким чином риболовні країни намагалися зберегти світові запаси риби та рибопродуктів, а також забезпечити їх якісне відтворення. Відповідна домовленість була укладена країнами-експортерами риби та рибопродуктів на засіданні Генеральної Асамблеї ООН у 1996 року. Підписання угоди відбулося на основі взаємодопомоги і взаємної вигоди між країнами. Члени об'єднання країн-експортерів мають допомагати і заохочувати розвиток штучного вирощування риби та рибопродуктів на власній території, а також можуть здійснювати спільні з іншими державами програми, укладати договори, ділитися новітніми технологіями у даній сфері. Також країни можуть отримувати матеріальну і технічну допомогу від ООН чи безпосередньо від інших членів угоди.

Обраний курс розвитку штучного вирощування риби виправдав себе, кожного року його частку стабільно зростає, тим самим допомагає зберегти і відтворити природні запаси.

В той час як країни, що розвиваються, але не є найменш розвинутими, постачають 65% рибопродуктів світової торгівлі, частка найменш розвинутих країн (НРК) залишається на дуже низькому рівні одного відсотка. ЄС є винятком з цієї тенденції, оскільки імпорт ЄС (напів-) переробленої риби з найменш розвинених країн з 2000 року подвоївся. Торговельні потоки між країнами, що розвиваються, але не є НРК збільшилися на 25 відсотків з 2000 року. Китай в даний час є найбільшим експортером рибної продукції та основним гравцем у рибопереробці.

Дослідження підкреслює важливість країн ЄС-27 як ведучого ринку імпорту рибної продукції у світі, після США, Японії та Китаю. Частка країн ЄС-27 у світовому імпорті складає 30% у вартісному вираженні. Імпорт відбувається переважно з Норвегії, Китаю, Ісландії та США. Близько 10% імпорту ЄС-27 надходить з країн Африки, Карибського басейну та Тихоокеанського регіону. Японія, Швейцарія, Росія та Норвегія є основними споживачами рибних продуктів, що експортуються з ЄС-27. Експорт до Норвегії в основному складає рибне борошно для аквакультури.

Загалом можна говорити про позитивну динаміку розвитку світового ринку риби та рибопродуктів, а також про зростання частки країн, що розвиваються у даному сегменті світової торгівлі, що допомагає зростанню світового господарства.

4. Місце України на світовому ринку риби та рибопродуктів

На сьогодні рівень вилову риби та добування рибопродуктів суднами під Державним прапором України у водах Світового океану знаходиться на рівні 147 тис. тонн, в морських водах України – 67 тис. тонн, у внутрішніх водоймах та аквакультури - на рівні 42, 2 тис. тонн. В останнє десятиліття рівень споживання риби та морепродуктів майже досяг рівня 80-х років; такий рівень споживання забезпечується за рахунок імпорту. Урядом України переглянуто та послідовно знижено протягом 1999-2008 рр. ставки ввізного мита. Перше суттєве зниження ставок ввізного мита відбулося у 1999 році, потім ставки знижувались у період з 2005-2008 рр. під час підготовки та перемовин до вступу до СОТ.

Було висловлено певну стурбованість щодо субсидіювання рибного господарства деякими країнами світу, що ставить українського виробника у нерівне становище. Крім того,

стримуючим фактором при здійсненні торговельних операцій залишаються нетарифні заходи регулювання – ветеринарні і санітарні бар'єри, так і швидкість змін законодавства ЄС. Деякі держави в змозі фінансувати такі зміни за рахунок уряду (бюджету), але далеко не усі держави можуть собі дозволити такі масштабні витрати.

Більшість українських підприємств потребують модернізації та впровадження системи якості та інвестування коштів у модернізацію існуючих та побудову нових сучасних потужностей, оскільки у рибного господарства України є суттєві можливості. Але на даний період часу рибне господарство нашої держави перебуває у стані дуже пасивного розвитку.

Тема 7. Ринок рибних товарів (європейський, північно - американський, азіатський). Світовий експорт-імпорт рибопродукції,

План

- 1.Провідні країни за об'ємом розвитку аквакультури.
- 2.Об'єм вирощування різних гідробіонтів провідними країнами.
- 3.Зовнішня торгівля рибопродукцією країн, що розвиваються.
4. Огляд ринку рибних товарів в Україні та світу
- 5.Європейський ринок. Американський ринок. Японський ринок.

1.Огляд ринку рибних товарів в Україні та світу

Український ринок рибної продукції, на жаль, є імпортозалежним. Ситуація щодо власної сировинної бази з кожним роком стає все гіршою та гіршою. За підсумками попереднього року та першого кварталу поточного року надходження в Україну морепродуктів значно зменшилось. Виходом з ситуації, що склалась, може стати відродження сировинної бази та створення власної аквакультури. Але попередні спроби відродження вітчизняної аквакультури зазнали поразки. Перш за все, це пов'язано зі старінням рибпромислового флоту, а також з відсутністю адекватного фінансування – державні інвестиції в основний капітал підприємств вітчизняного рибного господарства складають лише 0,05 % від загальної суми, що

надходить до агросектору. Як зазначають спеціалісти, середній вік українських суден складає понад 20 років, а технічний знос – понад 80 %. Натепер в галузі збереглося не більше 400 суден. А прогнози на майбутнє не обіцяють покращення ситуації, що склалась.

Сьогодні промислові судна України добувають в основному кілька, тюльку, сардину, скумбрію, ставриду, тріску, карпа. Але за останні роки вилов значно зменшився порівняно з попередніми роками. Порятунком галузі могло б стати грамотне державне регулювання, але воно носить досить фрагментарний характер .

Саме тому Україні не залишається нічого, окрім як активно імпортувати рибу та рибопродукти. За період з 2006 по 2010 рік обсяг імпорту перевищив обсяг експорту приблизно в 155 разів, і це зрозуміло, адже, на жаль, Україна не настільки багата на рибу та рибопродукти, як, наприклад Китай, який буквально за останні кілька років став лідером в цій галузі. Так, у 2010 році з Китаю до України було завезено риби та рибопродуктів на загальну суму 41.9млн.\$. Але риба імпортується і з таких країн, як Японія, Таїланд, Норвегія, Ісландія, США, В'єтнам, Литва та ін. Експортуються риба та рибопродукти в основному до таких держав як Росія, Польща, Молдова, Білорусь, тобто, до сусідніх держав-членів СНД .

В першому кварталі 2011 року по відношенню до 4 кварталу 2010 року імпорт риби на територію України зменшився на 4 %. Темпи зменшення даного показника у порівнянні з 1 кварталом 2010 року були більш істотними і склали 44 %. Об'єм виробництва риби в першому кварталі 2011 по відношенню до 4 кварталу 2010 року зменшився на 12 %, а по відношенню до 1 кварталу 2010 – зменшився на 54 % [3]

Але, попри все це, відмовитись від вживання риби ми не можемо, тому що її користь та незамінність для організму людини поза сумнівом. Погодьтеся, у світі не так багато продуктів, багатих на корисні для серця та судин омега-3 жирні кислоти та незамінні амінокислоти, які володіють високою харчовою цінністю та фізіологічною активністю і вкрай важливі для міжклітинних процесів. У рибі ж вони містяться в надлишку, так само як і вітаміни А, D, E, залізо, фосфор, цинк, кальцій, селен та ін. Корисні властивості цього продукту вже давно використовуються

дієтологами, особливо у випадках захворювань шлунку та проблем із щитовидною залозою. Також риба є важливим джерелом високоякісного білка, який містить усі необхідні для людини незамінні амінокислоти (в тому числі метіонін). Перевагою рибного білка є низький вміст сполучної тканини, що забезпечує її високу засвоюваність (93-98 %).

Багато фактів вказують на те, що вживання риби зменшує смертність від серцевої недостатності - найсерйознішої причини смерті у розвинених державах. Також не варто забувати про те, що морепродукти є головним джерелом йоду для людини. Риба багата на селен – істотний елемент, який може захистити і від серцево-судинних захворювань, і від негативного впливу ртуті.

В той же час, зважаючи на сучасну екологічну ситуацію, постійно зростає інтерес до вивчення потенційних афектів впливу на організм людини ртуті, знайденої в рибі. Стає зрозумілим, що є дуже багато фактів за і проти, але кожен сам повинен вирішувати, чи варто йому їсти рибу і що для нього головніше.

Сьогодні рибна промисловість контролюється не в достатній мірі. Важливе значення має митний контроль, адже він повинен запобігати проникненню на внутрішній ринок небезпечної риби і вимагати, щоб товаросупровідні документи на рибну продукцію містили правдиву інформацію щодо вмісту шкідливих речовин. Необхідно регулярно проводити дослідження та контроль виробників риби, а вони здійснюються дуже рідко, та й якщо і проводяться, то носять необ'єктивний характер, оскільки контролюючі органи не мають достатньо коштів, щоб протестувати рибу на всі відомі показники. На жаль, поки що інтереси виробників стоять вище за здоров'я людей. На нашу думку, єдиний спосіб вирішення цієї проблеми – покращення роботи державних органів в області контролю за якістю продуктів харчування, перш за все, їх зацікавленість у відстоюванні інтересів пересічних громадян нашої держави та прагнення уряду оздоровити націю.

Країни, що розвиваються, представили найбільших в світі виробників морської продукції, які дають 92,0% від загального об'єму продукції аквакультури та 72,0% продукції рибного промислу. Країни Азії та Тихоокеанського регіону домінують на світовому ринку аквакультури та мають найшвидші темпи

розвитку регіональних ринків. Китайська Народна Республіка є найбільшим виробником, експортером, імпортером та переробником продукції аквакультури в світі. Ріст китайського ринку продукції аквакультури в поєднанні з підсиленням державної підтримки агропромислової інфраструктури та податкові пільги для нових компаній стануть визначальними для формування майбутнього ринку аквакультури в Азійсько-Тихоокеанському регіоні.

У 2008 р. світове рибальство і аквакультура досягли 142,3 млн т риби. Із цієї кількості 115,1 млн припадає на харчову продукцію, забезпечуючи враховані надходження в обсязі 17 кг на одну людину на рік, що є найвищим показником. Частка аквакультури становить 46% загального постачання харчової риби.

У 2007 р. на рибу припадало 15,7% загального споживання світовим населенням тваринних білків і 6,1% усіх спожитих білків. Риба забезпечує майже 20% середнього душевого споживання тваринних білків понад 1,5 млрд осіб, а для 3 млрд — 15% споживання таких білків. У 2007 р. у країнах, що розвиваються, середньорічне постачання риби на душу населення становило 15,1 кг, а у країнах із низьким рівнем доходів і дефіцитом продовольства — 14,4 кг. Глобальний обсяг продукції промислового рибальства у 2008 р. досяг 89,7 млн т вартістю 93,9 млрд доларів США і залишився відносно стабільним. За останнє десятиріччя обсяг промислового рибальства залишався відносно стабільним. У 2008 р. у морських риболовних районах виловлено 79,5 млн т і у внутрішніх водоймах — 10,2 млн. Ці обидва показники дещо нижчі, ніж були у 2002 р. Провідні місця за виловом риби посідають: Китай — 14,8 млн т, Перу — 7,4, Індонезія, США, Японія і Індія — кожна понад 4 млн т.

Першість у світовому виробництві аквакультури (риби, ракоподібні, молюски) утримує Китай. У 2008 р. тут було вироблено 32,7 млн т цієї продукції, що становить 62,3% світового обсягу. В десятку країн, які виробляють найбільший обсяг продукції аквакультури, крім Китаю, входять Індія, В'єтнам, Індонезія, Таїланд, Бангладеш, Норвегія, Чилі, Філіппіни і Японія. Високих темпів росту виробництва продукції за останні 10 років досягли М'янма, Єгипет, Іран, Туреччина, Мексика, Нігерія,

Пакистан. Серед виробників є країни, які зменшили виробництво риби, ракоподібних і молюсків за період з 1999 по 2008 р., серед них — Іспанія, Франція, Великобританія.

Тема 8. Структура та регіональні особливості світового ринку рибних товарів та споживання рибних продуктів у різних країнах світу.

План

1. Структура та регіональні особливості світового ринку рибних товарів. Функціонування та розвиток світового ринку риби та рибопродуктів

2. Споживання рибних продуктів у різних країнах світу.

1. На сучасному етапі суспільного розвитку значну роль для економіки кожної окремої країни і світу в цілому відіграє світове господарство, яке поєднує національні господарства, що пов'язані і взаємодіють за законами міжнародного поділу праці. МПП полягає в спеціалізації окремих країн на виробництві певних товарів та послуг і товарному обміні цими продуктами на світових ринках.

Світовий ринок – це сукупність ринків окремих країн, що пов'язані між собою товарообміном. За своєю товарно-галузевою структурою світовий ринок поділяється на:

- ринок готових виробів;
- ринок сировини та напівфабрикатів;
- ринок послуг.

Світовий ринок риби та рибопродуктів завжди був і залишається важливою складовою світової торгівлі. Стан і тенденції світового рибного господарства, починаючи з 80-х років, характеризується підсиленням конкуренції серед розвинутих у риболовному відношенні країн за право використання морських рибних ресурсів і морепродуктів. Застосування надмірних потужностей в Світовому океані при здійсненні рибальства спричинило переексплуатацію основних об'єктів промислу, що користуються підвищеним попитом на світовому ринку, і зумовило необхідність розвитку рибництва – штучного вирощування риби та морепродуктів.

Важливим елементом системи організації ринку в умовах зростаючої кількості населення є механізм ринкового збалансування попиту і пропозиції. Ринок рибних товарів значною мірою формувався стихійно, без науково обгрунтованої системи. Головним регулятором функціонування даного сегменту був ринковий механізм, який швидко адаптувався до специфіки товару та побажань споживачів. У середині 90-х років ХХ століття почали розвиватись адаптовані до умов ринку збутові стратегії країн-продуцентів, які збільшили прибутки і охарактеризували основні тенденції та напрями розвитку ринку риби та рибопродуктів .

На даний момент можна говорити про тісну залежність обсягів вилову риби та рибопродуктів і кількості населення. В цілому зараз спостерігається часткове збалансування попиту і пропозиції на ринку рибу та рибопродукти, та все ж основною проблемою залишається невідповідність потреб населення і виробництва даного виду продукції.

За прогнозами експертів ООН (Організація Об'єднаних Націй), споживання риби та морепродуктів у країнах, що розвиваються, постійно збільшуватиметься і безумовно значною мірою впливатиме на структуру та вартість торговельних потоків на світовому ринку. Оскільки чисельність населення продовжує зростати значно швидшими темпами, ніж обсяги пропозиції рибної продукції на світовому ринку, остання визначатиметься і формуватиметься у відповідності до можливостей виробництва продукції рибництва внаслідок природної обмеженості ресурсів для здійснення рибальства. Для країн-експортерів даного виду продукції це створює потужні рушії для відтворення ресурсів Світового океану і розвитку альтернативних джерел виробництва продукції рибної промисловості.

На сьогоднішній день можна говорити про досить швидкий і стабільний розвиток світового ринку риби та рибопродуктів, а також про його важливість через зростаючий попит і частку у світовій торгівлі, що постійно збільшується .

Сучасних умовах розвитку міжнародної торгівлі ефективно функціонування ринку риби та рибопродуктів неможливе без злагодженого і відпрацьованого механізму взаємодії його учасників. Аналіз співпраці покупців і продавців у розвинених

країнах є важливим елементом впровадження та вдосконалення ринкової політики.

Правила організації ринку продукції рибальства та рибництва повинні враховувати розвиток і зміни в сучасній системі видобутку продукції. Метою організації ринкової взаємодії визначено забезпечення сталого управління водними ресурсами та досягнення стабільних цін на ринку, балансу між попитом і пропозицією враховуючи обсяги сировини у кількості, необхідній як кінцевим споживачам, так і переробній промисловості країн-експортерів та країн-імпортерів

2. Світове споживання риби та морепродуктів зростає. Рибу відносять до особливо цінних продуктів харчування тваринного походження. Науковцями доведено, що для забезпечення збалансованого харчування людина на рік має споживати 20-21 кг рибопродуктів. За останні роки світове виробництво і споживання риби та морепродуктів, і як наслідок споживання риби на душу населення підвищилось. Фахівці пов'язують такий ріст із глобальною кризою цін на продовольство, фінансовим крахом і економічним спадом.

Як відомо, забезпечення населення рибою та морепродуктами забезпечується завдяки двох напрямків – рибальства (риба та морепродукти виловлені або добуті у внутрішніх водах та Світовому океані) та аквакультури (риба та морепродукти вирощені у штучно створених умовах). За оцінкою продовольчої та сільськогосподарської організація ООН (ФАО) у 2008 році риболовство та аквакультура поставили світу 142,3 млн. тон риби, з яких 115 млн. тон направлено на харчові цілі. У 2009 році цей показник зріс до рівня 145,1 млн. тон. З урахуванням чисельності населення Землі на одного мешканця планети припало відповідно 17,1 кг та 17,2 кг риби та морепродуктів.

Слід зазначити, що частка продукції аквакультури склала трохи менше половини від загальної кількості – 46%. У 2009 році чисельність населення Землі залишилась сталою, в той час як споживання риби та морепродуктів підвищилось і склало 17,2 кг. Частка аквакультури від загальної кількості риби при цьому дещо збільшилась. За прогнозами фахівців 2010 рік повторив аналогічну динаміку щодо вилову та споживання риби та морепродуктів. У

розрізі світового споживання риби та морепродуктів населенням без урахування Китаю, кількість спожитих рибопродуктів значно нижча, і за оцінками ФАО складає лише 13,7 кг на душу населення. Крім того, ця кількість залишається сталою починаючи із 2006 року, а у останні роки вона навіть зменшилась, оскільки чисельність населення Землі (без урахування Китаю) збільшилось.

Отже, фактично, споживання рибопродуктів у світі зменшується, а цей показник збільшується за рахунок Китаю, який з великим випередженням залишається самим значним виробником рибопродукції у світі з об'ємом виробництва більше 50 млн. тон. Причому, обсяги продукції аквакультури у два рази перевищують частку виловленої риби. Так, у 2008 році цей показник становив відповідно 32,7 і 14,8 млн. тон аквакультури і промислового вилову.

Споживання рибопродуктів населенням Китаю становить до 30 кг в рік, а у сусідній Японії – до 60 кг. В 2007 році на рибу припадало 15,7% від загального споживання білків тваринного походження і 6,1% від усіх білків, що споживаються. В глобальному масштабі для більш ніж 1,5 млрд. людей риба та морепродукти забезпечують 20% від середнього споживання білків тваринного походження.

Продукція аквакультури залишається найбільш динамічно зростаючою галуззю виробництва продуктів харчування тваринного походження, темпи росту якої випереджають зростання чисельності населення. Так обсяги виробництва продукції аквакультури на душу населення зросли з 0,7 кг в 1970 році до 7,8 кг в 2008 році, тобто в середньому щорічне зростання становить 6,6%.

На Україні частка продукції аквакультури залишається незначною, і практично знаходиться у стані стагнації. Населення України рибопродуктами майже на 80% забезпечується за рахунок імпорту. Разом з тим, найбільший рівень споживання рибопродуктів був у 2008 році. У цей період їх споживання склало трохи більше 17 кг на одного українця, у подальшому відбувається зниження споживання, практичного до середньосвітового показника – 13-14 кг на душу населення (в розвинених країнах

Європи 20-21 кг). Найнижчий рівень споживання на Україні був у 1994 рік, і становив 3,5 кг рибопродуктів на рік.

Першу трійку провідних експортерів риби складають Китай, Норвегія і Таїланд. З 2002 року Китай дещо випереджає інші країни за експортом риби і його частка у світовому експорті риби і рибних продуктів складає 10%, або приблизно 10,1 млрд. долл. США. У подальшому фахівці прогнозують стійке лідерство у рибній галузі саме Китаю, як виробника продукції аквакультури.

Рекомендована література

1. Алимов С. І. Рибне господарство України стан і перспективи. Київ : Вища освіта, 2003. 336 с.
2. Бабич М. М., Котикова О. І. Стан розвитку аквакультури у світі відповідно до вимірів ЦСР14 та можливості для України. *Вісник ХНАУ. Серія «Економічні науки»* : зб. наук. пр. / Харк. нац. аграр. ун-т ім. В. В. Докучаєва. Харків : ХНАУ, 2020. № 3. С. 209–225.
3. Вдовенко Н. М. Формування та функціонування Спільної рибної політики Європейського союзу та шляхи її реалізації в Україні : монографія / за ред. д.е.н., проф. Вдовенко Н. М. Київ : Видавничий дім «Кондор», 2018. 476 с.
4. Гринжевський М. В., Пекарський А. В. Оптимізація виробництва продукції аквакультури. К. : Поліграф Консалтинг, 2004. 328 с.
5. Нетрадиційні об'єкти рибництва в аквакультурі України / М. В. Гринжевський, О. М. Третяк, С. І. Климов та ін. К. : Світ, 2001. 168 с.
6. Інтенсивні технології в аквакультурі : навч. посіб. / Р. В. Кононенко, П. Г. Шевченко, В. М. Кондратюк, І. С. Кононенко. Київ : Центр учбової літератури, 2016. 410 с.